

Toriauto on maalaisten tavaratalo

PENTTI LAITINEN

Vilppula, Kolho.

Synkänsininen umpinainen kuorma-autonroho on ilmestynyt Vilppulan torin laitaan hyvissä ajoin ennen toripäivän alkua.

Kuorma-autosta tehty toriauto on Savenmaa-yhtiön liikkuva myymälä. Niitä on kaikkiaan 14 ympäri Suomea. Ne liikkuvat ilmoittamiensa aikataulujen mukaisesti pikkupaikkakunnalta toiselle. Autot eivät varsinaisesti etsi markkinapäiviä, sillä yhtä tärkeitä linkkejä asiakkaisiin maaseudulla ovat syrjäkyliiltä tulevien taksikytyien kirkollaolon ajat.

Savenmaan toriautot myyvät melkein kaikkea paitsi elintarvikkeita: alushousuja, kenkiä, työkaluja, muttereita, rihkamaa.

Kiinalaista kamaa on paljon. Isomat tilat tavarat toimitetaan kotiin jakeluautoilla.

Samanlaisia rautakaupan jatkeita ovat isomilla paikkakunnilla kiinteät halpakaupat, esimerkiksi Tokmannit tai Robin Hoodit. Helsingissä kansa käy Hong Kongissa, finimpi väkikin kehtaa jo näyttäytyä Claes Ohlssonilla.

"Olisko seekeripihetejä? kysyy vilppulalainen Antti Kivistö ja kouristelee sormiaan.

Autokuski Hannu Pelo koettaa kohteliaasti saada selvää, mihin tarkoitukseen niitä käytetään. Ilmenee, että jonkinlaisen sakan avaamiseen, jotta pyörä saadaan irti akselist.

Juuri sellaisia ei löydy, vaikka Kivistö etsii kaikista mahdollisista laatuista. Arinavalikoiman nähdesään hän muistaa, että kotona saunapadan arina on mennyt kalua, mutta hän kun ei tullut ottaneeksi siitä mittoa. Lohdutukseksi Kivistö ostaa hautaristin muotoisen kalavaa'an. "Saivat äsken Ajosjärvestä seitsemänkuolen kuhan. Täytyy ruveta minunkin koettamaan."

Savenmaan autojen asiakkaat ovat enimmäkseen ikääntyneitä paikallisia kanta-asukkaita tai mökkiläisiä. Heitä on haja-asutusalueiden paikkakunnilla, joilta iso osa palveluista on kaikonnut.

Antti Kivistön on pitänyt Vilppulassa työura paikallisella sahalla. Ylöjärveläiset Tapio ja Tuija Husu ovat mökkiläisiä 15 kilometrin päästä.

Kivistö ja Husu ovat molemmat tehneet saman havainnon: maaseudun rautakaupat keskittyvät yhä enemmän rakentamiseen. Taloudenpidon muita tarvikkeita ei enää löydy, tai ne ovat hintavia merkkitarvikkeita.

"Tuli mansikkareissulle hyvä lisäsaalis. Ensi kertaa käytiin autossa, ja mukaan tarttui varsiharja, sirppi ja miehen kaipaama kumivasara varulta kaksin kappalein", sanoo Tuija Husu. Takakumin ostojen pyörään on asiana Trubaduuri Ernestolla alias Eero Virtasella. Hän on maakunnallinen julkis, ravintolasoittaja.

Längelmäkeläinen Ernesto on käymässä torilla vähän työksensä. Hän tekee "kevyttä kesäistä yhteistyötä" Savenmaan auton lähelle pysäköidyn toisen autorumiluksen omistajan kanssa.

Se on vanha lontoolainen double-decker, josta on vanhoilla päivillä tehty liikkuva kahvila. "Niin kauan soitetaan kuin nuppi kestää. Vasta on mennyt 34 vuotta yhteen putkeen tanssimuusikkona", Ernesto kehuu. Kaksi pikkupoikaa penkoo innoissaan lelulaatikoita. Kaikki tuntuu kelpaavan isiensä kanssa veneajelulta poikeneille Valtterille ja Paavolle.

Autossa on kuumempi kuin helteisellä torilla. Valtterin isä sanoo, että ensimmäinen mieleen tuleva heräteostos olisi kainaloon tarttuva Wunderbaum-hajulätkä.

Valtteri suostuu luopumaan konepistoolista vasta kun molemmille pojille luvataan ritsat. Isät huomaavat heti perään, että julman näköisistä kumiritsoista tulee todennäköisesti enemmän harmia kuin muovilelusta. Asiakkaita käy tasaiseen tahtiin. He eivät juuri tingi, ainakaan jos ympärillä on muita ihmisiä. Puoli tuntia ennen auton lähtöaikaa liikenne hiljenee.

Autonkuljettaja Hannu Pelo alkaa hiljalleen kerätä kampeitaan. Hänen on määrä ajaa vielä tunniksi runsaan kymmenen kilometrin päähän Kolhoon.

Tunti sitten kaupassa käynyt "seekeripihetie" Kivistö palaa autolle. Hän on käynyt mittaamassa saunapadan arinan, ja uusi löytyy hyllystä. Seuraavaa kyyntä olisi saanut odotella kolme viikkoa.

Pelo, 21, tuli armeijan käytyään vakituiseksi kuskiksi toriautoon. Sitä ennen hän oli kahtena kesänä Savenmaalla, viime kesänä linja-auton koriin tehdyn myymälän ratissa.

Linja-autot ovat matalia, kuorma-auton lavan korkeudelle kipeäminen ei kaikilta huonojalkaisilta onnistu. "Eihän sinne rollaattorilla pääse. Mutta toimii se niinkin, että asiakkaat huutelevat asiansa portaiden alapäästä. Moni tietää panna tarpeensa valmiiksi paperille", Palo sanoo.

Savenmaan kuskiringissä on Pelon tapaan useita Savenmaan kotipaikan Nivalan ammattioppilaitoksen kuljetuspuolelta valmistuneita.

Heitä jää ajon työharjoittelun jälkeen. Kuskien kokeneemmassa päässä on yli viisikymppisiä entisiä maanviljelijöitä.

Tien päällä sattuu kaikenlaista. Pelokin on ehtinyt jäädä kolme kertaa välille, kahdesti toriautoille tavaraa tuovalla jakeluautolla ja kerran linjurilla.

Joskus tieto aikatauluista ei ole mennyt perille, ja edessä on tyhjä tori. Tällä kertaa kyydistä puuttuu luvattu talouspapereita, kun tehtaiden pitkä lakko ja sulutus tyhjensivät kaikki varastot.

"Menehän tämä niin kauan, kun jaksaa olla iltansa yksin", Pelo sanoo. Jotkut kuskit nukkuvat autoissa, jos niissä on lepohty. Pelo on yöpynyt vain kerran linja-auton lattialla. Tällä kertaa viikko menee aika rattaosasti, kun hän yöpyy toista lenkkiä ajavan kuskien kanssa hotellissa Mäntässä. Matkalla Kolhoon Pelo vilkaisee vuo-

den 1990 mallia olevan Scanian mitaria. 890000 kilometriä tulee juuri täyteen.

Nuori kuljettaja ei tiedäkään, että mitari on toisella kierroksella, eli kohta täytyy kaksi miljoonaa kilometriä. Savenmaalle auto ostettiin aikanaan

Munsalan autonhajottamolta Uudestakaarepyystä. Melkein uusi auto oli ajettu metsään, ja vakuutusyhtiö oli sen lunastanut.

Auto oioittiin ja kone korjattiin. Näillä eväillä sen pitäisi jaksaa tiellä vielä monta vuotta. •

"Tämä on sellaista villin pohjolan hommaa. Siihen tarvitaan omanlaistaan hulluutta niin tekijöiltä että asiakkailtakin."

Viimeinen mohikaani

Savenmaan toriautojen kotipaikka on Nivalassa Pohjanmaalla, sata kilometriä Kokkolasta sisämaahan. Yrityksen takana on Hannu Pihlajamaa, 58, entinen maatalouskauppias.

Maatalouskaupan kukoistuksen aikaan Pihlajamaa osti kavereineen varasto- ja toimitiloiksi entisen tiilitehtaan tilat Nivalasta Savi-nimiseltä paikalta. Nykyisessä yrityksen nimessä näkyvät omistajan lisäksi toiminnan alkujuuret. Kun maatalouskauppa alkoi hiipua, pelistä putosi Pihlajamaa ja isompiakin tekijöitä.

Pihlajamaa tunsu maalaisväestön tarpeet, eikä hän ollut ainoa toriautoihin innostunut. Parhaimmillaan niitä oli viitisenkymmentä ympäri maan. Nyt hän on ainoa, jolla on lähes valtakunnan kattava verkosto. Helppoa ei ole ollut Pihlajamaallakaan. Kymmenen vuotta sitten yritys koukkasi yrityssaneerauksen kautta, mutta nyt se on maksettu. Yritys työllistää 32 henkeä, sen liikevaihto oli viime vuonna 5,2 miljoonaa euroa.

Savenmaalla on Nivalassa suuri varastomyymälä ja keskusvarasto, josta ruokitaan jakeluautoilla sisämaassa liikkuvia 14:ää toriautoa. Paras vuosi oli 2000. Sen jälkeen toriautoja oli enimmillään 18. Tänä vuonna mennään taas jonkinlaista alamäkeä.

Pientavaran kauppa muuttotappioalueilla ei yksin kannata. Jo viidennes liikevaihdosta tulee toimitusmyynneistä postitse tai Matkahuollon kautta. Nivalan kunnan aikanaan rakennuttama tehdasilakin on paljon nähty ennen Savenmaan tavaraita. Kekkosen aikaan 250 naista polki siellä toppatakkeja Venäjälle ensin Kestilän ja sitten Piretan leivissä. Savenmaan perusta on halvassa tavarassa ja halvassa kalustossa. "Se nyt on vaan niin, että kiinalaisesta ja vastaavasta tavarasta jää kauppialle ja maahantuojalle jonkinlainen kate. Suomalaisten tuotteiden hinta on liian kova, mutta aina jotakin on sentään matkassa", Pihlajamaa sanoo. Pihlajamaa katsoo olevansa merkittävä haja-asutusalueiden palvelujen tuottaja. Hänen nyrkkisääntönsä on, että tarvekaupassa kiinteitä myymäläketjuja kiinnostavat yli 4000 talouden paikkakunnat. Pienemmiltä ne ovat hävinneet.

Lappi on Savenmaan autojen ominta aluetta, mutta samanhenkistä porukkaa löytyy muualtakin. Esimerkiksi Hämeen vanhoilta teollisuuspaikkakunnilta ihmisillä ei ole kiire lähteä tavarat perään kaupunkeihin.

Tieto autojen tulosta ja tuotteista on oleellinen torilla kävijöille. Pihlajamaan kokemuksen mukaan postin kautta menevät lehtiset eivät enää pure. Hän aikoo siirtä takaisin paikallislehtiin ja käyttää hyväkseen laajenevaa internetiä.

Savenmaan kalusto on hurmaavan iäkäästä ja lusmuista. Se koostuu alun perin ihan muissa kuljetuksissa olleista linja- ja kuorma-autoista, rekoista ja perävaunuyhdistelmistä. Vanhimmat yksilöt ovat 70-luvulta. Laivueen nestori on Helsingin lähiliikenteessä vuodesta 1975 liikennöinyt katuri eli tasalattiainen keskustabussi. Sen moottori väsähti tänä keväänä. Vielä mietitään, pannaanko se käyntiin.

"Tämä on sellaista villin pohjolan hommaa. Siihen tarvitaan omanlaistaan hulluutta niin tekijöiltä että asiakkailtakin. Täytyy nostaa hattua myös kyläkorjaamoille. Kun jotakin on tiellä lauennut, ovat lähteneet yön selkään apuun. Pimeässäkin tekevät ihmeitä", Pihlajamaa sanoo.